

УДК 343.541.21 (477)

КРИМІНАЛЬНЕ ПРАВО ТА КРИМІНОЛОГІЯ;
КРИМІНАЛЬНО-ВИКОНАВЧЕ ПРАВО

Бурда Степан Ярославович

*кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри кримінального права та кримінології
факультету № 1 Інституту з підготовки фахівців
для органів досудового розслідування Національної поліції України
Львівський державний університет внутрішніх справ*

Burda Stepan

*PhD, Associate Professor,
Associate Professor of the Department of Criminal Law and Criminology
Faculty No. 1 for Training Specialists
for Pre-Trial Investigation Bodies of the National Police of Ukraine
Lviv State University of Internal Affairs
ORCID: 0000-0002-9904-311X*

Луцький Тарас Миколайович

*доктор філософії в галузі права, доцент,
доцент кафедри кримінального права та кримінології
факультету № 1 з підготовки фахівців
для органів досудового розслідування Національної поліції України
Львівський державний університет внутрішніх справ*

Lutskiyi Taras

*PhD, Associate Professor,
Associate Professor of the Department of Criminal Law and Criminology
Faculty No. 1 for Training Specialists
for Pre-Trial Investigation Bodies of the National Police of Ukraine
Lviv State University of Internal Affairs
ORCID: 0000-0002-1725-4029*

DOI: 10.25313/2520-2308-2025-11-11614

КОЛАБОРАЦІЙНА ДІЯЛЬНІСТЬ В УКРАЇНІ: ОКРЕМІ АСПЕКТИ КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВОЇ КВАЛІФІКАЦІЇ

COLLABORATIVE ACTIVITIES IN UKRAINE: CERTAIN ASPECTS OF CRIMINAL-LEGAL QUALIFICATION

Анотація. Вступ. У статті здійснюється кримінально-правова характеристика публічного заперечення громадянином України здійснення збройної агресії проти України, встановлення та утвердження тимчасової окупації частини території України або публічних закликів громадянином України до підтримки рішень та дій держави-агресора, збройних формувань чи окупаційної адміністрації держави-агресора, до співпраці з державою-агресором, збройними формуваннями або окупаційною адміністрацією держави-агресора, до невизнання поширення державного суверенітету України на тимчасово окуповані території України, приділено увагу відмежуванню даного складу кримінального правопорушення від державної зради та окремим аспектам його кримінально-правової кваліфікації.

Мета. Метою дослідження є аналіз сучасного кримінального законодавства, практики його застосування, проведення історико-правової та кримінально-правової характеристики колабораційної діяльності в Україні.

Матеріали і методи. Матеріалами дослідження є: кримінальне законодавство і практика його застосування. В процесі здійснення дослідження було використано наступні наукові методи: юридичний (догматичний), соціологічний, системний аналіз, порівняльно-правовий та історичний (генетичний). Ці методи були використані для дослідження та аналізу колабораційної діяльності.

Результати. Колабораційну діяльність слід відмежовувати від державної зради, хоча формулювання об'єктивної сторони злочину державна зрада в диспозиції ст. 111 КК України викладено досить загально, тому всі склади злочину, що охоплюються ст. 111–1 КК України, вчинені громадянами України, можуть, на перший погляд, виглядати як окремі випадки державної зради. Основною відмінністю можна вважати те, що колабораційні гії вчиняються винною особою вже в умовах здійсненої окупації чи агресії. В якості ознак для відмежування, можна зазначити такі: державна зрада завжди вчиняється громадянином України, а колабораційна діяльність не завжди (хоча саме поняття колабораціонізму логічно стосується в першу чергу громадян України, однак, як уже зазначалося, склади злочинів, передбачені самою статтею 111–1 КК, є різними: частина з них за вказівкою диспозиції статті може вчинятися лише громадянами України, а частина такої вказівки не містить); державна зрада може вчинятися на користь будь-якої держави, а колабораційна діяльність лише на користь держави-агресора; державну зраду становлять випадки, прямо вказані в ст. 111 КК України, зокрема: перехід на бік ворога в період збройного конфлікту, надання іноземній державі, іноземній організації або їх представникам допомоги в проведенні підривної діяльності проти України; в ч. 6 ст. 111–1 КК України вказано, що відповідальність за здійснення відповідних політичних заходів та інформаційної діяльності у співпраці з державою-агресором настає за відсутності ознак державної зради.

Перспективи. Важливим є визначення мети вчинення кримінальних правопорушень та на рахунок якої держави здійснюється кримінальне правопорушення. Критеріями розмежування складів кримінальних правопорушень, передбачених ст. 111 та ст. 111–1 КК України слід визнавати ознаки їх складів, обстановкою вчинення кримінальних правопорушень, а також із суб'єктом та суб'єктивною стороною. Ст. 111–1 КК України є повноцінною та необхідною в сучасних умовах кримінально-правової політики України, так як забезпечує охоронну та регулятивну функцію практично усіх складових національної політики України.

Ключові слова: Кримінальний кодекс, колабораційна діяльність, кримінальне покарання, кримінально-правова кваліфікація, кримінальна відповідальність, держава-агресор.

Summary. Introduction. The article provides a criminal-legal characterization of a citizen of Ukraine's public denial of armed aggression against Ukraine, establishment and confirmation of temporary occupation of part of the territory of Ukraine, or public appeals by a citizen of Ukraine to support the decisions and actions of the aggressor state, armed formations or occupation administration of the aggressor state, to cooperate with the aggressor state, armed formations or occupation administration of the aggressor state, to not recognize the extension of Ukraine's state sovereignty to temporarily occupied territories of Ukraine. Attention is paid to the distinction of this element of the criminal offense from high treason and to certain aspects of its criminal-legal qualification.

Purpose. The purpose of the study is to analyze modern criminal legislation, the practice of its application, and conduct a historical, legal and criminal-legal characterization of collaborative activities in Ukraine.

Materials and methods. The materials of the study are: criminal legislation and the practice of its application. In the process of conducting the study, the following scientific methods were used: legal (dogmatic), sociological, systems analysis, comparative law and historical (genetic). These methods were used to study and analyze collaborative activities.

Results. Collaboration activities should be distinguished from high treason, although the formulation of the objective side of the crime of high treason in the disposition of Article 111 of the Criminal Code of Ukraine is set out quite generally, therefore all elements of the crime covered by Article 111–1 of the Criminal Code of Ukraine committed by citizens of Ukraine may, at first glance, look like separate cases of high treason. The main difference can be considered that collaborative actions are committed by the guilty person already in the conditions of occupation or aggression. As signs for differentiation, the following can be noted: high treason is always committed by a citizen of Ukraine, and collaborationist activity is not always (although the very concept of collaborationism logically applies primarily to citizens of Ukraine, however, as already noted, the elements of crimes provided for by Article 111–1 of the Criminal Code are different: some of them, according to the disposition of the article, can be committed only by citizens of Ukraine, and some do not contain such an indication); high treason can be committed in favor of any state, and collaborationist activity only in favor of the aggressor state; high treason is constituted by cases directly specified in Article 111 of the Criminal Code of Ukraine, in particular: switching to the side of the enemy during an armed conflict, providing assistance to a foreign state, foreign organization or their representatives in carrying out subversive activities against Ukraine; in Part 6 of Art. 111–1 of the Criminal Code of Ukraine states that responsibility for carrying out relevant political measures and information activities in cooperation with the aggressor state arises in the absence of signs of high treason.

Discussion. It is important to determine the purpose of committing criminal offenses and at the expense of which state the criminal offense is committed. The criteria for distinguishing the components of criminal offenses provided for in Art. 111 and Art. 111–1 of the Criminal Code of Ukraine should be recognized as the signs of their components, the circumstances of committing criminal offenses, as well as the subject and the subjective party. Art. 111–1 of the Criminal Code of Ukraine is full-fledged and necessary in modern conditions of the criminal and legal policy of Ukraine, as it provides a protective and regulatory function for almost all components of the national policy of Ukraine.

Key words: Criminal Code, collaborative activity, criminal punishment, criminal legal qualification, criminal liability, aggressor state.

Постановка проблеми. Кримінальна відповідальність за колабораційну діяльність в Україні передбачена ст. 111-1 КК України [1]. КК України було доповнено даною кримінально-правовою нормою 15 березня 2022 року, і вона розмежовує різні види колабораційної діяльності за ступенем суспільної небезпеки. Дана стаття охоплює низку кримінально протиправних діянь, зокрема: публічне заперечення здійснення збройної агресії проти України, окупації територій або підтримка рішень держави-агресора; добровільне зайняття громадянином України посади, пов'язаної з виконанням організаційно-розпорядчих або адміністративно-господарських функцій у незаконних органах влади, створених на окупованій території, або обрання на такі посади; проведення чи участь у заходах політичного характеру, здійснення інформаційної діяльності у співпраці з державою-агресором; передача матеріальних ресурсів незаконним збройним чи воєнізованим формуванням, здійснення господарської діяльності у взаємодії з державою-агресором; зайняття громадянином України посади в незаконних судових або правоохоронних органах, участь в організації чи проведенні незаконних виборів (референдумів) на окупованій території, публічні заклики до підтримки агресора; участь в організації або проведенні заходів, спрямованих на підтримку держави-агресора, або активна участь у таких заходах.

Варто зазначити, що покарання за колабораційну діяльність в Україні є суворим і може сягати 15 років позбавлення волі з конфіскацією майна.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Вагомий внесок у дослідження колабораційної діяльності зробили ряд українських науковців, зокрема, це такі вчені, як О.Ю. Іларіонов [3], Є.О. Письменський [5], О.В. Головкін, І.Р. Сказко [6] та інші.

Метою статті є аналіз сучасного кримінального законодавства, практики його застосування, проведення історико-правової та кримінально-правової характеристики колабораційної діяльності.

Матеріали і методи. Матеріалами дослідження є: кримінальне законодавство і практика його застосування.

В процесі здійснення дослідження було використано наступні наукові методи: юридичний (догматичний), соціологічний, системний аналіз, порівняльно-правовий та історичний (генетичний). Ці методи були використані для дослідження та аналізу колабораційної діяльності.

Виклад основного матеріалу. У даний час на превеликий жаль наша держава переживає складні часи, що пов'язані з війною, яка триває вже 11 років, тому питання колабораціонізму не є новим. Однак у період активізації військової агресії з боку російської федерації дана тема набула нового значення на законодавчому рівні. Громадяни України та юридичні особи сприяли чи досі продовжують

сприяти російській федерації у здійсненні агресивних дій, це може проявлятися не лише у закличках підтримки війни проти України, а й заняттями посад у незаконних органах влади на тимчасово окупованій території та здійснення господарської діяльності з державою-агресором. Це змушує законодавця відповідним чином реагувати на сучасні виклики та на їх вплив.

У зв'язку з цим Верховною Радою України було прийнято Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо встановлення кримінальної відповідальності за колабораційну діяльність» від 03.03.2022 року, яким встановлено кримінальну відповідальність за співпрацю з державою-агресором, її окупаційною адміністрацією та/або її збройними чи воєнізованими формуваннями, яка передбачає обмеження доступу до зайняття посад, до посад, пов'язаних із виконанням функцій держави чи місцевого самоврядування, строком на 15 років та накладення інших відповідних покарань для осіб, які здійснювали таку співпрацю, а також можливість ліквідації юридичних осіб, уповноважені особи яких здійснювали таку співпрацю [2].

Слід зазначити, що Україна саме з початком антитерористичної операції (АТО), надалі операції об'єднаних сил (ООС) останні вісім років потребувала чіткого визнання окремих видів колабораціонізму незаконними на рівні чинного кримінального законодавства. Попередньо до статті, яка встановлює кримінальну відповідальність за державну зраду (ст. 111 КК України), внесено ряд змін та доповнень до чинної статті, які розширили підстави застосування цієї кримінально-правової норми, тому наразі можуть виникати труднощі щодо тлумачення та відмежування складів кримінальних правопорушень, передбачених цими статтями. Основною принциповою відмінністю слід вважати те, що колабораціонізм вчиняються винною особою нажалі вже в умовах наявної окупації та агресії «рашистів».

На думку О.Ю. Іларіонова, колабораціонізм (фр. *collaboration* — «співробітництво») слід визначати як усвідомлене, добровільне й умисне співробітництво громадянина України з ворогом (окупантом, країною-агресором тощо), в його інтересах і на шкоду своїй державі (в політичній, інформаційній, економічній та інших сферах) [3].

Дане поняття найчастіше застосовується у більш вузькому значенні як співробітництво з окупантами. В Енциклопедії історії України зазначено, що термін «колабораціонізм» досить часто вживається для визначення добровільної співпраці (на противагу вимушеній співпраці) окремими групами, прошарками населення окупованих територій з окупантами [4, с. 440].

Як підкреслює Є.О. Письменський, ідея встановлення кримінальної відповідальності за колабораціонізм актуалізується з огляду на перебування частини території України поза контролем

української влади [5, с. 160]. У свою чергу О. В. Головкин та І. Р. Сказко підкреслюють, що «лише відносно тих, хто працював у незаконно створених органах влади, можна ставити питання про їхню кримінальну відповідальність» [6, с. 242].

Недарма термін «колабораціонізм» вважають більш широким та об'ємним, тому в Особливій частині кримінального кодексу вперше з'явилась стаття (ст. 111-1 КК України «Колабораційна діяльність») з восьми частин та приміткою. При цьому майже кожна з частин містить декілька складів кримінальних правопорушень. Відповідно, що на сьогодні з появою цієї статті, спостерігаємо чимало дискусій практиків і науковців, задля покращення її змісту, чіткої кримінально-правової характеристики для правильної кваліфікації та врешті-решт аналізу майбутньої слідчої та судової практики притягнення винних до кримінальної відповідальності [7].

Деякі правники переконують у тому, що жодних проблем із практикою застосування цієї статті, майже не існує. Так, на думку М. Рубашенка, кримінальна відповідальність за колабораціонізм уже передбачена (криміналізована) у складі такого злочину, як державна зрада, а тому запровадження нової (самостійної) форми такого діяння призведе до плутанини та становитиме небезпеку порушення прав і свобод людини. Науковець підкреслює, що колабораційна діяльність може набувати будь-якої з передбачених ст. 111 КК України форм державної зради та здійснюватися у військовій, адміністративній (управлінській), економічній і навіть побутовій сферах. Проте кримінальна відповідальність за відповідну діяльність наставатиме лише за такі діяння, які є умисними, та якими заподіюється істотна шкода суверенітету, територіальній цілісності та недоторканності, обороноздатності, державній, економічній чи інформаційній безпеці України або створюється реальна загроза її заподіяння [8, с. 60]. Однак, дане питання спірне та потребує певного уточнення.

Колабораційну діяльність необхідно відмежувати від державної зради, хоча формулювання об'єктивної сторони злочину державна зрада в диспозиції ст. 111 КК України викладено досить загально, тому всі склади злочину, що охоплюються ст. 111-1 КК України, вчинені громадянами України, можуть, на перший погляд, виглядати як окремі

випадки (іноді як привілейовані склади) державної зради. Основною відмінністю можна вважати те, що колабораційні дії вчиняються винною особою вже в умовах здійсненої окупації чи агресії. В якості ознак для відмежування, можна зазначити такі: державна зрада завжди вчиняється громадянином України, а колабораційна діяльність не завжди (хоча саме поняття колабораціонізму логічно стосується в першу чергу громадян України, однак, як уже зазначалося, склади злочинів, передбачені самою статтею 111-1 КК України, є різними: частина з них за вказівкою диспозиції статті може вчинятися лише громадянами України, а частина такої вказівки не містить); державна зрада може вчинятися на користь будь-якої держави, а колабораційна діяльність лише на користь держави-агресора; державну зраду становлять випадки, прямо вказані в ст. 111 КК України, зокрема: перехід на бік ворога в період збройного конфлікту, надання іноземній державі, іноземній організації або їх представникам допомоги в проведенні підривної діяльності проти України; в частині 6 ст. 111-1 КК України вказано, що відповідальність за здійснення відповідних політичних заходів та інформаційної діяльності у співпраці з державою-агресором настає за відсутності ознак державної зради.

Загалом, колабораційна діяльність, як і державна зрада, вчиняється на шкоду суверенітету, територіальній цілісності та недоторканності, обороноздатності, державній, економічній чи інформаційній безпеці України.

Висновки і перспективи подальших досліджень. Таким чином, критеріями розмежування складів кримінальних правопорушень, передбачених ст. 111 та 111–1 КК України слід визнавати ознаки їх складів, обстановкою вчинення кримінальних правопорушень, а також із суб'єктом та суб'єктивною стороною. Важливим є визначення мети вчинення кримінальних правопорушень та на рахунок якої держави здійснюється кримінальне правопорушення. Підводячи підсумок, слід зазначити, що ст. 111–1 КК України є повноцінною та необхідною в сучасних умовах кримінально-правової політики України, так як забезпечує охоронну та регулятивну функцію практично усіх складових національної політики України.

Література

1. Кримінальний кодекс України. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2341-14> (дата звернення: 17.11.2025).
2. Пояснювальна записка до проекту Закону України про внесення змін до деяких законодавчих актів (щодо встановлення кримінальної відповідальності за колабораційну діяльність). *Верховна Рада України*. URL: <https://itd.rada.gov.ua/billInfo/Bills/pubFile/559222> (дата звернення: 17.11.2025).
3. Ілларіонов О.Ю. Суспільний запит на заборону колабораціонізму. *Юридичний вісник України*. № 13 (1133). 31 березня — 6 квітня 2017 р. URL: <http://yvu.com.ua/suspilnyj-zapyt-na-zaboronu-kolaboratsionizmu/> (дата звернення: 17.11.2025).

4. Дерейко І. І. Колабораціонізм. Енциклопедія історії України: в 10 т. редкол.: В. А. Смолій (голова) та ін.; Інститут історії України НАН. Київ : Наукова думка, 2007. Т. 4. С. 440.
5. Письменський С. О. Кримінально-правова політика України із забезпечення охорони національної безпеки в умовах гібридної війни. *II Львівський форум кримінальної юстиції «Правова реформа у сфері кримінальної юстиції: ключові параметри та прогноз подальшого розвитку»: збірка тез міжнар. наук.-практ. конф.* (Львів, 23–24 верес. 2016 р.). Київ : ВАІТЕ, 2016. С. 160.
6. Головкін О. В., Сказко І. Р. Колабораціонізм в Україні: дискусійні аспекти. *Держава і право: зб. наук. пр.* 2018. Вип. 78. С. 242.
7. Кравчук О., Бондаренко М. Колабораційна діяльність: аналіз нової статті 111-1 КК. ГО «Вектор прав людини». Київ, 2022. URL: <http://hrvector.org/podiyi/22-03-20-mbo> (дата звернення: 17.11.2025).
8. Горобець В. Співпраця з ворогом як вимушена модель поведінки та стратегія виживання. *Військово-історичний меридіан*. Національний музей історії України у Другій світовій війні. Меморіальний комплекс, Ін-т історії України НАН України. Київ, 2018. Вип. 3 (21). С. 56–74.

References:

1. *Kryminalnyi kodeks Ukrainy* [Criminal Code of Ukraine]. Retrieved from <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2341-14> [in Ukrainian].
2. Poiasniuvalna zapyska do proiektu Zakonu Ukrainy pro vnesennia zmin do deiakykh zakonodavchykh aktiv (shcho do vstanovlennia kryminalnoi vidpovidalnosti za kolaboratsiinu diialnist). *Verkhovna Rada Ukrainy*. URL: <https://itd.rada.gov.ua/billInfo/Bills/pubFile/559222> [in Ukrainian].
3. Illarionov O. Yu. Suspilnyi zapyt na zaboronu kolaboratsionizmu. *Yurydychnyi visnyk Ukrainy*. № 13 (1133). 31 bereznia — 6 kvitnia 2017 r. URL: <http://yvu.com.ua/suspilnyj-zapyt-na-zaboronu-kolaboratsionizmu/> [in Ukrainian].
4. Dereiko I. I. Kolaboratsionizm. Entsyklopediia istorii Ukrainy: v 10 t. redkol.: V. A. Smolii (holova) ta in.; Instytut istorii Ukrainy NAN. Kyiv: Naukova dumka, 2007. T. 4. S. 440 [in Ukrainian].
5. Pysmenskyi Ye. O. Kryminalno-pravova polityka Ukrainy iz zabezpechennia okhorony natsionalnoi bezpeky v umovakh hibrydnoi viiny. *II Lviv skyi forum kryminalnoi yustytzii “Pravova reforma u sferi kryminalnoi yustytzii: kliuchovi parametry ta prohnaz podalshoho rozvytku”*: zbirka tez mizhnar. nauk.-prakt. konf. (Lviv, 23–24 veres. 2016 r.). Kyiv: VAITE, 2016. S. 160 [in Ukrainian].
6. Holovkin O. V., Skazko I. R. Kolaboratsionizm v Ukraini: dyskusiini aspekty. *Derzhava i pravo: zb. nauk. pr.* 2018. Vyp. 78. S. 242 [in Ukrainian].
7. Kravchuk O., Bondarenko M. Kolaboratsiina diialnist: analiz novoi statti 111-1 KK. HO “Vektor prav liudyny”. Kyiv, 2022. URL: <http://hrvector.org/podiyi/22-03-20-mbo> [in Ukrainian].
8. Horobets V. Spivpratsia z vorohom yak vymushena model povedinky ta stratehiia vyzhyvannia. *Viiskovo-istorychni merydian*. Natsionalnyi muzei istorii Ukrainy u Druhii svitovii viini. Memorialnyi kompleks, In-t istorii Ukrainy NAN Ukrainy. Kyiv, 2018. Vyp. 3 (21). S. 56–74 [in Ukrainian].